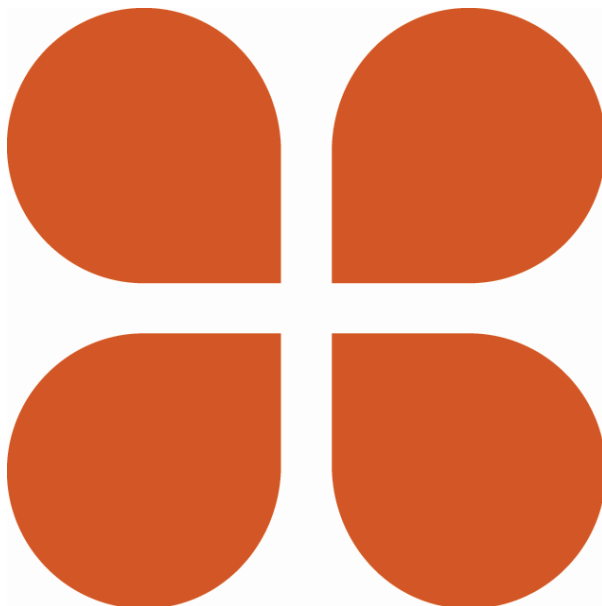

Runrapport från Riksantikvarieämbetet

Undersökning av en runristad tegelsten från Kv. Klostret i Strängnäs, Södermanland

Riksantikvarieämbetet 2011

Box 1114

621 22 Visby

www.raa.se

riksant@raa.se

Datum 2011-12-02

Dnr 322-04394-2011

Avdelning

Förvaltningsavdelningen

Enhet Kulturvårdsstöd

Författare Magnus Källström

Undersökning av en runristad tegelsten från Kv. Klostret i Strängnäs, Södermanland

Åren 1973–1974 gjordes i arkeologisk undersökning i Kv. Klostret 20–29 i Strängnäs, då delar av stadens Dominikanerkloster grävdes fram. I fyndmaterialet (SHM inv. nr 34831) finns en runristad tegelsten (fyndnr 442¹), som inte tidigare har varit registrerad av Runverket. Den påträffades redan vid förundersökningen den 26–28 februari 1973 och låg i rasmassor på en nivå mellan +11,07 och 11,98 m ö h. Fyndet gjordes i schakt A, som omfattade det sydöstra hörnet av den undersökta delen av klostrets norra länga.

Om den arkeologiska undersökningen i Kv. Klostret, se G. Rudbeck i *Sörmlandsbygden* 1974, s. 54 ff. samt Rapportsammanställning av L. Beronius Jörpeland 2004 (ATA dnr 321-4644-2004).

Jag undersökte och dokumenterade inskriften i SHM den 29 juni 2011.

Runorna är ristade i ett fragmentariskt bevarat medeltida stortegel, som är 14,5 cm brett, 10 cm tjockt och bevarat till en längd av 19 cm. Det avslagna stycket bör ha omfattat minst 10 cm, förmodligen något mer. Dessutom saknas ett mindre parti saknas i det nedre vänstra hörnet. Runristningen finns på teglets ena bredsida och består av ett antal 10,5–13 cm höga runor. De övriga sidorna inklusive brottytan är täckta av bruk. Av ett foto publicerat i *Strängnäs Tidning* 28/2 1973 (kopia i ATA) framgår dock att även en del av ristningsytan vid fyndtillfället täckt med bruk, som senare måste ha avlägsnats. Ristningen har gjorts före bränningen, när leran fortfarande var mjuk.

Inskriften är tydlig och lättläst, men de ovanliga runformerna gör att det är svårt att ge en entydig translitterering. Det nedanstående måste alltså uppfattas som ett försök.

Inskrift:

5

Till läsningen: Runa 1 har formen av en samstavsruna $\widehat{abr}$ om man läser den uppifrån och ned. Basen av huvudstaven saknas på grund av skadan nedtill. Den korta ensidiga **a**-bistaven till vänster har troligen ristats före den övre bågen i **b**-komponenten. Bistavarna i **b** och **r** är ristade i ett drag. Den nedre delen av bistaven i **r** är parallell med huvudstaven och slutar 8 mm ovanför brottet nedtill. Runa 2 är sannolikt en r-runa med sluten form (inte **b**). Den övre bågformiga delen

¹ Detta nummer har ersatt fyndnumreringen i förundersökningen, där stenen har fyndnr 1.

Den runristade tegelstenen (fyndnr 442) från Kv. Klostret i Strängnäs, Södermanland. Foto Gabriel Hildebrand/SHM 2011.

av bistaven är ganska bred. Till höger om den nedre delen av bistaven har delar av tegelytan fallit bort, men den vänstra hälften av ristningslinjen finns bevarad i brottkanten. Av den nedre delen av samma bistav ses ett stycke av den högra hälften av linjen i den högra brottkanten. Basen av huvudstaven saknas. 3 **b** har sluten form. Den nedre bågformiga bistaven är något bredare än den övre. Runa 4 är kortare än omgivande runor och ser ut som en samstavsruna **mnr** om den läses uppfrån och ned. Den antagna **n**-komponenten har dubbelsidig bistav (†) och det är inte omöjligt att den skall uppfattas som en **æ**-runa och **λ**-komponenten kan givetvis också utläsas som **y**. Runa 5 ser ut som en **u**-runa, där den nedre delen av bistaven nedtill böjer in något mot huvudstavens bas. Brottkanten till höger följer den nedre delen av denna bistav. Runan har i toppen en böjd bistav snett nedåt vänster som till **t**. Även basen på huvudstaven och bistaven är försedda med liknande bistavar som liknar två motställda krokar. Det är visst vilken betydelse dessa kan ha, men hypotetiskt kan de läsas som **lt** om man tänker sig att runan skall vändas upp och ned. En annan möjlighet är att de bara har en dekorativ funktion. I mitten av runa 5 finns avtryck efter tre fingrar placerade i trekant likt en kattfot. Dessa avtryck har gjorts i leran innan runan ristades. Efter runa 5 finns upptill en 4 cm lång något svängd linje, som delvis går parallellt med bistaven i denna runa och som sammanfaller med brottkanten.

Nedre delen av linjen saknas på grund av brottet och runan kan därför inte typbestämmas. Upp till höger och precis i brottkanten finns möjligen spår av ytterligare en linje.

Det går inte att direkt få någon mening ur inskriften, men eftersom den inleds med runföljden $\widehat{abrrb}$ är det inte omöjligt att ristaren har haft *abradabra/abradabra*-formeln i tankarna. Denna är tidigare bl.a. belagd i ett par norska runinskrifter på blyamuletter: $\widehat{abracalara} \cdot + \widehat{abraca} \cdot + \widehat{abraca} \cdot + \widehat{abra} \cdot$ (N A123 Osen, Gaular sogn), $\widehat{abra}\widehat{b}-\widehat{raba} \text{ --- } \widehat{b}-\widehat{r}-\widehat{ra}$ - (N B664 Bryggen, Bergen) (se K. Düwel, *Mittelalterliche Amulette aus Holz und Blei mit lateinischen und runischen Inschriften, Ausgrabungen in Schleswig* 15 (2001) s. 280 f. resp. 273). En variant av denna formel förekommer också på ett danskt blybleck från Tårnborg på Själland (DR AUD1988;205B), där den ena sidans inskrift lyder: **andres -ba : abakalaba abakala-rrarius** (Düwel a.a. s. 259). Det bör nämnas att den inledande samstavsrundan i Strängnäsinskriften är defekt nedtill och det är därför inte uteslutet att den från början kan ha varit $\widehat{abr[a]}$ (se bilden).

Dominikanerklostret i Strängnäs grundades 1268 (*Medeltidsstaden* 10 s. 13), vilket kan ge ett terminus post quem för ristningen förutsatt att den aktuella tegelstenen är slagen just för klosterbygget och inte har tillhört någon annan byggnad. Storleken på teglet visar dock att ristningen bör vara medeltida.

Medeltida runristningar i tegel är kända från annat håll, men detta är det första exempel som har registrerats från Södermanland.

Stockholm 2011-12-02

Magnus Källström
fil. dr, post-doc. inom runforskningsområdet

Kopia till:
Charlotte Hedenstierna Jonson, SHM